

Драгољуб Б. Борђевић
Машиински факултет Универзитета у Нишу
Ниш, Србија

СОЦИОЛОШКО КАЗИВАЊЕ О ЛИФТУ (У, ИСПРЕД, ИЗА И ОКОЛО ЊЕГА)

–Изводи из азбучника –

*3

A SOCIOLOGICAL TELLING ON THE LIFT (IN, IN FRONT OF, BEHIND AND AROUND IT)

– Excerpts from the ABC of Lifts –

ABSTRACT The paper claims that the lift is a legitimate topic of sociological observation and analysis. It is a great unknown in Serbian sociology, which is not also the case in the foreign most general of all social sciences, where the contributions of S. Hirschauer and J. Levin stand out. The author, in the form of 14 sociological vignettes on events in, in front of, behind and around the lift, shows and proves that „the lift is not a toy“ – a mere technological invention, nor an insignificant object in urban spaces, but indeed „the smallest sociological laboratory“.

Key words: lift, lift as a sociological laboratory, lift in urban spaces, events related to lifts, the ABC of lifts.

APSTRAKT У тексту се тврди да је лифт легитимна тема социолошког посматрања и анализе. Он је велика непознаница у српској социологији, што није случај у иностраној најопштијој науци о друштву, у којој се издвајају доприноси Ш. Хиршхауера (Hirschauer) и Џ. Левина (Levin). Аутор, у виду 14 социолошких цртица о дешавањима у, испред, иза и околу лифта, показује и доказује да „лифт није играчка“ – напосто технички изум, нити безначајни предмет у урбаном простору, него јесте „најмања социолошка лабораторија“.

Кључне речи: лифт, лифт као социолошка лабораторија, лифт у урбаном простору, дешавања у вези с лифтом, азбучник о лифту.

Лифт – најмања социолошка лабораторија!

Ана Коцић Станковић

Увод

Не спадам у социологе из фотеље. Звучаће претенциозно, али нисам се дао претворити у „кабинетског миша“ који се ослања искључиво на (ре) интерпретацију утицајних, хвале вредних високопарних теорија, него сам

3

 * У спомен на пријатеља др Ратка Р. Божовића, социолога културе, дугогодишњег професора Филозофског факултета Универзитета Црне Горе.

се предавао ослобођеној машти да ме „заведе“ и одведе на терен. („Многи социолози би требало да изађу из канцеларије да поразговарају са људима и осврну се око себе. Или барем неког да позову“ [Рапстад, 2019: 224–225].) Тамо бих се усмеравао на емпиријска (у садејству с проживљеним особним искуством) истраживања, мање-више социолошки скрајнутих друштвених појава, група и личности. Она су ме учинила препознатљивим и ван уског социолошког еснафа. И није ми било досадно. Јер, правилно вели Рендал Колинс (Collins), савремени класик основне науке о друштву: „Не постоји дословно ништа што не можете да видите на један другачији начин, само уколико отворите своје социолошке очи. Бити социолог значи да вам никада не буде досадно.“⁴

Теме дођу или не дођу, сврате или не сврате у амбар.⁵ Е, па мени се посрећило да се тематика лифт⁶ спустила у преграду моје социолошке котабање. Када се то догодило? Ове године већ, ево скоро до њене половине – у тихо пролеће, а ово је баш такво захваљујући застрашујућој зарази – самозадао сам обавезу да се позабавим понашањем људи у лифтовима. Тврдим да је лифт душу дао за социолошко посматрање и анализу, готово да је неисцрпан извор инспирације. Социологе у истраживањима пословично обузима сумња без краја – она је објективна друштвена чињеница – па ће тако бити и у мом случају. Многе ће колеге (и лаик) посумњати у моје занимање за елеватор у смислу да је то баналан задатак. А није тако: дизало је, без обзира на ту сумњичавост, непознаница барем за домаћег социолога.⁷

Из проучавања, које је у току под радним насловом „Лифт није играчка“, за ову прилику из својеврсног „Социолошког азбучника“ издвајам четрнаест цртица под словима А, В, Ђ, Ж, З, И, К, Љ, О, С, Ћ, Х, Ц и Ш. Лифтовски азбучник донекле јесте развезане структуре. Него, ајдемо редом.

Изводи

A About Elevators. У напису – „Осамнаест интересантних чињеница о

4 Навод позајмљен од Алексеја Кишјухаса (2019:13).

5 Преиначен изрицај Николе Пејаковића Коље: „Песме дођу или не дођу, сврате или не сврате у амбар“ (Цветковић, 2020:4).

6 Користим још и речи елеватор, подизач и дизало. Нудим и нову реч за лифт – пења-ло – које нема у Матичином шестотомнику (Речник српскохрватскога књижевног језика, 1982), али се ту и тамо може чути у нишком залеђу. Јер ако Хрвати и тамошњи Срби говоре дизало, зашто не бисмо ми у Србији лифт звали и пењало, зашто не би новоименовање по-стало надлежно? (На реч „пењало“ скренуо ми је пажњу Драган Тодоровић).

7 Не толико за иностраног! Један од најбољих чланака из те бразде зове се „On Doing Being a Stranger: The Practical Constitution of Civil Inattention“ („Како бити странац: пра-ктично успостављање пристојне незаинтересованости“) (Hirschauer, 2005: 41–67); видети и: Levin, 2008; Kent, 2011; Joseph, 2015.

лифтовима⁴⁸ – скинутом са интернета, концизно, да се сажетије не може исказати, јасно пише:

Кладимо се да не размишљајте много о лифтовима у вашим животима; ипак, они испуњавају изузетно важну сврху у нашој свакодневици. Лифтови су имали велики утицај на савремену архитектуру и пројектовање. Захваљујући иновацијама овог превозног система, у могућности смо да пролазимо брзо кроз бројне спратове без обзира на тежину, мењајући тако начин на који се крећемо кроз зграде које посећујемо сваког дана. Помислите само на лифтове са којима се стално срећете кад идете код лекара, у тржне центре, на посао, у школу или одређена места током ваших одмора. Са преко 900.000 тренутно функционалних лифтова само у овој земљи, рачуница каже да имамо један лифт на 344 корисника. Кретање горе и доле помоћу лифта или покретних степеница може да буде део ваше дневне рутине, али ево 18 занимљивих чињеница о лифтовима за које сматрамо да ће променити начин на који мислите о овим машинама.

1. Америка тренутно има преко 700.000 лифтова.
2. Лифтови су статистички најбезбедније превозно средство.
3. Лифтови су 20 пута безбеднији од покретних степеница.
4. У римском Колосеуму, преко 200 робова је ручно покретало 24 лифта.
5. Упркос страху од заглављивања или слободног пада у лифту, возња лифтом је заправо безбеднија од возње аутомобилом. Просечно 26 људи погине сваке године у несрећама са лифтовима (и то углавном техничари који раде на лифту, а не путници), док 26 људи погине сваког сата у саобраћајним несрећама.
6. Просечни корисник се лифтом вози четири пута на дан.
7. Први лифт са ручном контролом за кориснике уграђен је у њујоршком 'Мериоту'.
8. Свака три дана, лифтови пренесу број путника једнак популацији на земљи (Every three days, elevators carry the equivalent of the Earth's population).
9. Највиша надморска висина коју један жичани лифт може да достигне износи око 520 метара.
10. Сваки лифт држи неколико каблова, а сваки од тих каблова је сам довољан да безбедно преноси цео лифт и путнике у њему.
11. Дугме за затварање врата у лифту је заправо 'плацебо' дугме, направљено да путницима пружи илузију о контроли током њиховог путовања лифтом. Од 1990. године наовамо произвођачи лифтова су уклонили функцију за затварање врата из скоро свих лифтова због аутоматског затварања.

8 „18 Interesting Facts About Elevators“, by Elpro | Jun 25, 2018. У превод сам интер-венисао неколиким интерпункцијским знацима.

12. Свака три дана, лифтови пренесу број путника једнак популацији на земљи (In every three days elevators carry equivalent of entire Earth's population). Први лифт у јавној згради постављен је у једној деветоспратници у Њујорку.⁹
13. Изумитељ савременог лифта, Елиша Грејвс Отис (Otis), основао је компанију која и данас снабдева већину лифтова.
14. Први запис о лифту потиче из трећег века пре нове ере у Грчкој. Изумитељ тог једноставног лифта био је математичар Архимед.
15. Музика у лифтовима се појавила двадесетих година прошлог века како би умирила уплашене путнике који су се по први пут возили лифтом.
16. Неки од најпознатијих лифтова су лифт у Улазном луку у Сент Луису (чија кабина путује кроз лук), лифт Санта Жуста у Лисабону (један од првих лифтова на парни погон), лифт Ласерда у Салвадору (један од најпрометнијих лифтова на свету), Тајпеј 101 (лифтови на ракетни погон!), лифт Баилонг у Кини (сматра се за највећи лифт на отвореном), лифт Лувр у Француској (чија је кабина отворена) и лифт у хотелу 'Луксор' у Лас Вегасу (који путује под углом од 39 степени).
17. С обзиром на то да се тај број сматра изузетно несрећним у многим земљама, многе зграде уклањају 13. спрат са својих планова спратова. 'Компанија Отис лифтови' (Otis Elevator Company) процењује да око 85% зграда са њиховим лифтовима нема дугме са бројем 13.¹⁰

Коментар текста је излишан, али не одолевам да на самом почетку не поциртам како је он самодовољан да ме одбрани од евентуалних спочитавања социолошке сабраће о томе да је појава звана *лифт* социолошки безвредна и да су залудни напори да јој се обезбеди достојно место у истраживањима.

В Виклери. Два би лифтовска лика заслуживала пажњу Емира Кустирице или Слободана Шијана. Најпре „госпође“, које би за часак да тркну до дућана док у цезви, на укљученој рингли, не заври вода за другу јутарњу кофе са позваном коном – сабајле је прва попијена са мужем већ испраћеним на работу – улазе у *пењало* у ружичастом пењоару, с превезаном кецељом и чупкастим лила папучама с тртком.¹⁰ – Фале још виклери; можда их сапутници не примећују испод дамино шамиче, skutани су! Затим „господа“, која би часком да скокну до аута, новцијатог минивана, и узму заборављени „Информер“ („Ало“ и „Курир“ су изгостирани на послу) док се чека господарова свакодневна конференција за штампу и реприза „Задруге“ – с ханумом су већ одгледани

9 Ставка 12 понавља осму, само мало другачије почиње реченица, која у оригиналу није ни граматички потпуно исправна – тврди преводац Милош Тасић. Такође, недоумицу изазива различита бројка елеватора у САД, али тако је у оригиналу који не желимо мењати.

10 Француски белетриста, Емануел Бов (Bove), у роману Моји пријатељи је искрен: „Волим жене у папучама: ноге им изгледају незаштићено“ (Бов, 2020:10).

„Фарма“ и „Парови“ – сјури се у дизало у белој мајици на бретеле, сивкастим гаћицама дарованим од синдикалне организације за текме на радничким спортским играма комуналних предузећа и зеленкастим, плитким патикама заосталим од ударничког вакта омладинских радних акција.¹¹ Недостаје још горњи део тренерке; можда пењачи не би ни приметили крупан испис на леђима „ЈКП МЕДИЈАНА“, засигурно не и да се омашило – нема га једно големо „Ј“ („ЈКП МЕДИЈАНА“)^{12!}

Ђ *Бекна*. Ономад написах: „Премда ће изглед нашег друштва све више сличити оном на Западу, истина је да и летимично социолошко посматрање казује како Србија обилује већином облика друштвених група по месту сталног боравка: од високо урбанизованих простора, или делова средина, преко прелазних стања, до амбијената у којима се још до краја није одиграо улазак у модерну цивилизацију“ (Ђорђевић, 2020а:55). У њој према Попису становништва из 2011., ипак је више процената грађана у градским агломерацијама (59,44%) него у руралним стаништима (40,56%)¹³.

Сеоска популација је престара (Марковић Крстић, 2016), док је урбани живаљ то тек у генерацију-две уназад у неколико већих насеобина; остатак пребива у мешовитим насељима, паланкама и варошима, у којима има или често нема здања преко четири спрата – изостају и *подизачи*. Тако да већина људи живи у *walk-up*¹⁴ условима, тј. у кућама и становима без лифта.

Сељаци – тако их зовем због тога што обитавају у селу, не по стању духа – без искуства су са пењалом и јесте разумљиво да га се плаше. Без да их омаловажавам, они су целог-целцијатог живота *падали*: имовински и социјално, образовно и културно, верски и морално... и *са трешње*. Сад још да се стрмоглављују кроз црни зјап елеватора, било би превише. – Сетимо се „комичних“ сцена с нашим родитељима који када сиђу у велеград одбијају да се послуже енглеским тоалетом, јер су навикли на пољски нужник, клозет са септичком јамом и новински папир. Нису далеко од њих новопечени велеграђани, то јест сељани – тако их именујем по духовности, који су преплавили наше градове, јесу номинално њихови становници, али још удаљени од урбаног идентитета.

„Нека нека, само нас ишчикавајте“ – штрапацирајући руралним почивалиштима¹⁵, као да ми у ушима одзвања глас селаца – „наступиће велеобрт

11 О ОРА у публикацији Одбрана једне акцијашке младости – обратити пажњу на разговор „Одбрана и последњи дани“ (Ђорђевић, 2020в:137–162).

12 Нишко тзв. јавно комунално предузеће за ђубретарлук.

13 Становништво. Старост и пол. Подаци по насељима, књига 2. 2012. Београд: Републички завод за статистику.

14 *walk-up* n. (A) stan (kuća) bez lifta (Simić, 2005:1534).

15 И оним у идиличном селу Дејан (Власотинце). Прочитати моје социолошке скице о двама тамошњим гробљима: „Гробље у Прагону“ (2018:51–69), „Гробиште Грот на Чуки“ (2019а:109–120).

и опет ће село задобити важност спрам града.“ И дође му, малко уз помоћ „вируса корона каубоја“, да ће следећа мантра на глобалном нивоу бити „партнерство села и града“ (Стојков, 2020) и „урбана пољопривреда“¹⁶. Јер јамачно, упамтимо, село је било и јесте изистинско људско живилиште. Макар никада неимало лифтове!

Ж Жудња. Познавао сам једног Нишлију, толико заљубљеног у *лифтове* да је, као пасионирано градско потуцало увек кад му се укаже прилика, улазио у стамбене зграде и државне институције и возао се елеватором; ме-гамаркете и шопинг молове – та неместа – да и не помињемо. Неко ће га сместа прогласити замлатом и чудакотом, чак болесником и изопачеником, премда се он уклапа у пожељну скупину урбаних типова који лутају градом, упознавајући његове урбанистичко-архитектонске кодове. Јер, како неко може себе сматрати (и хвалити се) житељем града, а опањкавати ине суграђане као сељачију (сељаке и сељане), а да не зна – није их обишао нити учествује у одговарајућим догодовштинама – које су главне и важне градске сцене – примерице: боемске енклаве, сцене „локалног значаја“ које окупљају људе из непосреднијег суседства, тзв. „отворени простори“ с великом густином дејственика и специјализоване сцене затвореног вида (Пушић, 2015:302–304). Бити „урбан“ не гарантује проста чињеница да смо рођењем припадници друштвене групе по месту сталног боравка, била она некрополис, велеград, варош или паланка; то је нешто што се изграђује, задобија активним учешћем у пулсирајућем одвијању сложеног градског ткива. Бити „градски“ је стање духа, који се деломиче гаји и познавањем забачених улица и сокака, булевара и распутица, кружних токова и тргова, скверова и платоа, споменика и чесама, паркова и гробишта, крчми и кафећа, пијаца и бакалница, хипермаркета и бензинских постаја, оронулих кућа и нових зиданица, музеја и културних установа... Зашто не и лифтова?

Ако није већ на небесима, нека мој земљак само глуvari градом и вози се подизачима, и доприноси разноликости хероја улице, јер, рече Љубица Арсићу есеју „Дим у твојим очима“: „Погледоманија скитача је као читање са длана.“¹⁷

16 Норман Фостер (Foster), британски архитекта с титулом лорда, чак предвиђа да, „... ма колико то у овом часу када трећи талас короне тресе Европу изгледа незамисливо – да би пандемија могла довести до градње одрживих (‘зелених’) зграда, с природном вентилацијом, ренесансе ‘урбане пољопривреде’“ (П., О., 2020:5), навире такво што. Већ се удара у таламбасе о томе како урбани млади људи желе да се баве пољопривредом (Аноним, 2020:4).

17 Погледоманија добија на значају с редњом: „Више него икад раније потребно нам је лутање градом, мала доколица у којој припадамо само себи и својој фантазији. Утегнутост у омеђен приватни простор дома постао је за време епидемије стега и затвор. Једва чекамо да мало глуваримо, скитамо по познатим пределима града који се заточенику чине про-страним попут прерије. Желимо да се, макар погледима који извирују изнад медицинских маски, обратимо другима, да их у кратком сусрету на улици дочекамо и испратимо, да пока-жемо да смо сви заједно на месту и у времену које нам је задато и једино“ (Арсић, 2020:1).

Е, да, шта је то у људском бићу што га гони на такво неуобичајено понашање? Да ли се заљубљеници у подизало возе зато што траже разбрибригу и бег од досадне свакодневице, или су у позадини нешто сложеније побуде? Журећи за каквим-таквим одговором, представљам неколико социолошких разлога:

- Социјална осујећеност; они живе у граду, у сопственој кући, имају свој дом, патећи због тога што нису станари у небодеру.
- Малограђанштина; они живе на ободу града, у периферијским насељима, тугујући за центром, за урбаним гротлом, и становима у вишеспратницама – супротно светском монденству¹⁸.
- Сељачизам; они живе у селу, а живи нису и све би проћердали (распродали) да се домогну града и стамбене зградетерине¹⁹.
(„У стампеду преласка из села у град, који је почео одмах након што је земља дошла себи у поратним годинама, сељак је видио своју велику шансу да побјегне од земље, заузевши оно мјесто у граду које је најдаље од његовог поријекла, а то је врх небодера“ [Карајлић, 2014:41].)

Стрепим за јунаке мојих цртица (под Ж и З) да не буду ексклузивне жртве српске политичке кампање о искорењивању мафије, коју је председник Александар Вучић промовисао октобра 2020. Јер, упозорава Душан Телесковић (2020:7; курзив додат): „Пре две недеље је објављен рат мафији. Засада су разбијени 'мафијаши' што позову *лифт* па побегну.“ Никад се не зна у земљи Србијици шта се све спрема и докле може да се гура с бесмислицама!

З Зградурине. Неко ће помислити да, ако нисам хохштаплер ранга Т. Мановог (Mann) Феликса Крула, јесам припрости вашарски варалица, да су такви протагонисти социолошка измислица, плод моје уобразиље. Кад у кабинету 227 на Машинском факултету у Нишу, последњих радних дана пред одлазак у мировину (30. септембар 2020), ћаскајући с наследницом на Катедри друштвених наука, др Јеленом Динић, о томе чему ћу се посветити следећих лета и спомињајући „лифтовског скитарала“, забезекнух се када ми млада социолошкиња саопшти: „Драги професоре, ја и моја другарица спадамо у такве типкиње!“ Ево њене исповести:

18 Погледоманија добија на значају с редњом: „Више него икад раније потребно нам је лутање градом, мала доколица у којој припадамо само себи и својој фантазији. Утегнутост у омеђен приватни простор дома постао је за време епидемије стега и затвор. Једва чекамо да мало глуваримо, скитамо по познатим пределима града који се заточенику чине про-страним попут прерије. Желимо да се, макар погледима који извирују изнад медицинских маски, обратимо другима, да их у кратком сусрету на улици дочекамо и испратимо, да пока-жемо да смо сви заједно на месту и у времену које нам је задато и једино“ (Арсић, 2020:1).

19 Те сеље нису изворни издаци сељаштва које је „оличавало државу, нацију, културу и веру“; од тог је „друштвеног слоја остала жалосна рушевина“ (Данојлић, 2020:68–69).

Моја сага о лифтовима

Све је почело када ме је мајка први пут одвела код њене пријатељице, да се ја играм са њеном ћерком, мојом другарицом из детињства, а она да мало кафенише и ћаска. Није то био наш први одлазак код њих, али јесте био први у њихов нови стан. А стан је у солитеру! У питању је био један од три небодера у нишком насељу Дурлан (касније познатих и као „три сељака“, „три кеца“, „чешаљ“...). Те зграде и данас стоје на истом месту и још увек спадају у највише у Нишу, а мени су тада, четворогодишњакињи, деловале још веће и грандиозније. А оне живе на задњем спрату, осамнаестом. Гледам на горе, једва назирем другарицу и њену мајку која нам маше. Као да су се преселиле у облаке. Али, оно што ме је потпуно фасцинирало се налазило унутар зграде. Не памтим да сам се до тада возила лифтом, мајка тврди да јесам, али овај дан, овај подизач и ова возња су ми се урезали у памћење заувек. Мајка је изабрала један од два лифта у холу и упутила ме да притиснем дугме, а онда су се врата отворила. И онда – чудо. Од тренутка када смо нас две закорачиле унутра, кренула сам у возњу која је покренула доживотно одушевљење овом направом.

Лифт је кренуо на горе, а возњу је пратила снажна сензација твз. „лептирића“ у стомаку. Тако интензиван, помало застрашујући осећај, а уједно пријатан и топао. Одједном имам утисак да губим контролу над ногама. Па над рукама. Као да лебдим. Можда летим? Била сам у шоку. Какав диван осећај, невероватно. И онда – трус. Стигле смо на жељени спрат. Па, зар је могуће да је готово? Ух, какво је то разочарење било. Томе је сведочило и моје преклињање да се возимо још мало, још само мало. Моја мајка, нежна душа, није могла а да не услиши молбе раздраженом детету. И тако смо се нас две провозале још који пут горе-доле док није пресекла и одлучно рекла – готово за сада.

Од тада обожавам лифтове. Сваки наредни одлазак код њих ме је додатно радовао, само зато што знам да ћемо се возити том „солитерском кочијом“. Како су се низале године почела сам и сама да одлазим код другарице. Већито сам каснила. Али не зато што нисам кренула или стигла на време, већ зато што сам се возила и возила – и возила.

Ове моје возње су се наставиле чак и када су се оне преселиле. Како се вишеспратнице налазе близу главне улице, имала сам обичај да скокнем само на пар возњи, само да ми жеља мине. Додуше, некад би се то одужило све док се не појави неко од станара или ако се направи гужва па кабина буде пуна људи. Тада би ми увек било непријатно, непрестано сам очекивала да ће неко да ме пита где идем, код кога идем, али то се није никад десило. Углавном нико није обраћао пажњу на мене. Касније сам схватила да сви гледају своја посла, да ме и не примећују, али и то да су, у ствари, они

мени сметали. Када има људи ужитак није исти. Највише уживам у возњи када сам сама.

Моја страст за лифтовима траје и дан-данас. Тешко да бих сада отишла тек тако до неке зградине да се возим, али кад год се нађем у згради са лифтом ја се од срца обрадујем. Никада не идем степеницама ако има лифта. Макар и један спрат. Не зато што ми је тешко да идем пешака, већ зато што ми је лепо док се возим. Никада ме није посебно интересовао сам амбијент, већ искључиво возња и сензација која је прати.

Знам да се многи људи плаше лифтова и да ово о чему причам потпуно им је непојмљиво. Још им је мање схватљиво моје скитање по туђим зградама само зарад возње лифтом. Како то дочарати некоме ко то није осетио? Нисам сигурна ни да бих знала како да опишем осећај. Можда је најприближније рећи да се у тим тренуцима, у сурфовању лифтовима, осећам као да сам плута у води. Код нижих зграда и спорих лифтова осећај је као да вода у којој се налазим има лагане таласе и ја се благо лелујам, лаганим и сталним темпом, а код виших зграда и бржих лифтова, вода је олујна и баца ме горе-доле. Како год да је, увек је забавно, да се ја питам, тај осећај лакоће могао би да траје што дуже може.

Иначе, овај бестежински осећај није илузија. Астронаути то најбоље знају. Гравитационе силе стварају такозвани осећај „лептирића“, а општу теорију релативности, теорију гравитације коју данас користи-мо развио је Алберт Ајнштајн (Einstein) управо док је замишљао лифт!²⁰

И Иван Ивањи. Тај логораш, заточеник нацистичких лагера Аушвиц и Бухенвалд (1944-1945), потоњи Титов преводилац са немачког и плодан романсијер, љуби море више од свега: „Време уживања на разним мори-ма рачунам од 1950. Атлантски океан сам доживео на плажама Флориде и Кубе, купао сам се у мору у Немачкој, Француској, Тунису, Израелу, Египту, Турској и Грчкој“ (Ivanji, 2020:62). Патриота је најчешће уживао на Јадрану, у Будви, а пошто она више није оно што је била, последњих лета летује у забаченим грчким селима. Могло му се и може, заслужио је! Није захтеван и не спада у размажене савремене номаде.

У месташћу Агиос Јоанис, у хотелу „Карауканис бич“, 2019. провео је

²⁰ Ајнштајн – његов живот и универзум (Isaacson, 2015). Кад смо већ код Ајнштајна, подсећам на знаковиту причу: „Анегдота из прве половине прошлог века – амерички филмски студио је на своју велику прославу, између осталих значајних гостију, позвао и на-учника Алберта Ајнштајна. Челници студија су чувеног физичара и једног од најбли-стављених светских умова дочекали са поштовањем, али су убрзо сви нестали, схвативши да не знају о чему са њим да причају. У једном тренутку су приметили да Ајнштајн разговара са лепим, мишићавим глумцем који није важио за најбистрији ум. Када је Ајнштајн напустио забаву питали су глумца о чему су разговарали, а овај је одговорио: 'Питао ме је да ли је тежак посао глумца. Одговорио сам му да је то релативно, а он је на то рекао да има и он о томе једну малу теорију'" (Билић, 2020:5). (Придоао Д. Б. Ђ.) Зато, међу другим, оставио сам аманет да се из кабинета Катедре за друштвене науке Машинског факултета никако не скида упечатљив плакат на којем се генијални научник плези.

одмор. Али, не лези враже! – премда, рекосмо, господин Ивањи није раз-метљиви глобтротер – десила му се незгодица и не уживаше у морским лепотама и чарима пливања. Да не буде све потаман потруди се хотелски *елеватор*. Зато нас Брозов човек од поверења добронамерно упозорава: „Никада немојте веровати проспектима. Писало је да хотел има лифт. То је за мене било важно. Нису лагали, лифт постоји, али је кретао тек са спрата на коме је била моја соба, а до ње сам морао да се пењем или стазом која стрмија не може бити, или за мене језовитим степеницама, као да ми је соба најмање на осмој етажи. Није било шансе да ујутру, пре доручка, скокнем мало до мора да се испливам, једва сам силазио уз помоћ породице, ни у море нисам могао сам. Када бих после свих перипетија запливао, веома брзо бих се уморио. Дакако свестан својих *деведесет година*, био сам ипак веома разочаран у себе“ (Ivanji, 2020:62, курзив додат).

Ух, читајући доајенов састав, уплаших се да ће по ко зна који пут, ни крив ни дужан, подизач бити „окривљен“ за све невоље овога свете. Његово је да вози и горе и доле, стаје где му се пуцетом „нареди“. Наше је само да га инсталирамо по свим техничким и урбанистичко-архитектонским прописима, и редовно одржавамо. – Водећи рачуна и о томе да ће лифт превозити и бебе и дечурлију, и пубертетлије и омладинце, и средњаке и оне у најбољој доби, и умировљенике и четвородобаше – ето, и старије људе од преко деведесет лета попут Ивана Ивањија, коме желимо да се још задуго брчка у морима и океанима. Ако помније буде ишчитавао агенцијске рекламе, одустаће од поклича „Адио маре“.

К Колица. Зграда Скупштине Града Ниш се налази у строгом центру вароши (Николе Пашића 24) и ту су смештени готово сви секретаријати градске управе (има их 17). Дело је архитекте Александра Медведева, пребеглог Руса, који је, улепшавајући Naissus пре и после Другог светског рата, подигао објекат као истакнути **пример тзв. „интернационалног стила“ у духу функционалности и под инспирицијом Менделсоновим заобљеним угаоним објектима.** – Градоградитељском лаику наликује на **препознатљивије седиште Скупштине АП Војводине.** Већим делом четворспратна, с обновљеном фасадом, уграђеним PVC порталима, вратима и пенцерима, подновљеним намештајем, код челника и луксузним – изгледа пристојно. Нишевљани нема чега да се стиде и могу је поносно показивати све бројнијим гостима из земље и иностранства.

Није да није без фалинки, за које пројектант ич не сноси одговорност. Инжењеру Медведеву ни у сну се није приказивала ситуација да ће, у прва два десетлећа трећег хиљадугодишта, партикратија – „жутајци“ и „курјачићи“, демократе (ДС) и напредњаци (СНС) уз „малу помоћ црвених пријатеља“ (СПС) – запослити толико страначких оданика, људ-

ством несношљиво пренатрпати канцеларије да се намештеници рву за углачане асталчиће и фотељице, тапациране столочице и треношке²¹.

Свратите у Наис, бићемо вам добри домаћини, успутно прошећајте скупштинским етажама, па се и сами уверите у надреалну слику: чиновници седе и кобајаги делају и по ходницама. Но, упозоравам, ако вас притисне бешика и снађе голема нужда, стисните се – ни за живу главу у клозет, још чучавац, и сиђите право у гласовито Казанцијско сокаче.

Ми, обични Нишличићи, не срамимо се ни за тарапану, ни за нужнике: то иде на образ (имају ли га?) бајних локалних политичара. Али срам да нас буде што смо трпели властодршце, досадање градске кметове, да нам, или ми сами, инвалидну децу, сестре и браћу, мајке и очеве, бабе и деде са „све колица“ рукама пентрају до спратова и спуштају у приземље. И тако му беше деценијама!

Кад ових месеци, при конститутивној седници новог сазива Скупштине, диже се „фрка“ око одборника са инвалидитетом и у колицима. Како да се госпођа Јасмина Бараћ, новопечена политичарка, поине до првог или другог етажа, свеједно, и обави од народа јој поверену обавезу? Никако друкчије, јер нема *лифта*, него да је телесно снажни партијски саборци на мишиће изнесу до сале и иних просторија – одједном с приручним средством или одвојено. Новинари фотографисаше ту „ружну“ сцену и одборник ни крив ни дужан изађе у новине.

Драгана Сотировска, тек изабрана градоначелница, није имала куд и брзопотезно се огласила предлозима и обећањима:

- Овај проблем више неће бити игнорисан,
- покренути су састанци за његово што скорије решавање,
- има се усмена сагласност Завода за заштиту споменика културе,
- прибавиће се и званична дозвола,
- пењало мора бити панорамско,
- биће инсталирано из дворишног дела зграде,
- ресорно Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања тренутно нема новце (крај године),
- и Град Ниш је у беспарици,
- трошкови износе 11 милиона динара.

А дотле, до наредне 2021? Најпре да средимо WC: „Оно што можемо у овом тренутку једнократно да урадимо, а уз помоћ министарства, то је да реконструирамо тоалет на првом спрату поред Скупштинске сале. Он би био прилагођен потребама особа са инвалидитетом и то је нешто што не изискује велики финансијски издатак“ (Петровић, 2020:2). – Осталима ће остати чучавци, мислимо ми, који се због згуснутог дневног протока општинских

21 Ми нисмо у томе изузетак, али смо страначко запошљавање довели до неиздржљивости. За стање у Америци и у Европи консултовати књигу Дејвида Грејбера (Graeber) Небулозни послови (2020).

клијената напречац претварају у авлијске, пољске клозете. Затим ће се ангажовати плаћено лице с јединим задужењем да буде на услузи одборника са инвалидитетом: „С обзиром да за сада имамо само једну одборницу, та особа ће помагати само њој током рада Скупштине, а у случају да наредних година имамо још неког одборника са инвалидитетом, без обзира којој странци припадала, та особа би се налазила и њима на располагању“ (Петровић, 2020:2). – Добро де, за похвалу је то што СНСовка најављује да ће асистент бити додељиван инвалидима без обзира на партијско чланство, али није у реду да, док се не постави елеватор, обични грађани с посебним потребама неће добијати икакву помоћ. У питању је уско схваћена афирмативна акција или порука да су политички ангажовани појединци ипак привилеговани.

Љ Љиљана. Кажу да постоје приче које треба испричати. Међу њима је и приповест Љиљане Петковић, колегинице ми са Машинског факултета, о сновима, тј. ноћним морама у којима је *лифт* свагда предмет²². Њен запис тече овако:

Да ли андроиди сањају лифтове?

Питање из натписа је, наравно, реторичко и представља парафразу наслова познате новеле Филипа К. Дика (Dick) „Да ли андроиди сањају електричне овце“, по којој је иначе снимљен чувени филм „Blade Runner“²³. Асоцијација која повезује андроиде и лифтове проистиче из тога што су лифтови из неког необичног разлога један од лајт-мотива који се јављају у мојим сновима. Можда ће у будућности то постати омиљена тема и андроидима, којима, како кажу многи футуролози, будућност и припада. То време срећом још није наступило мада познати амерички проналазач и футурист Реј Курцвајл (Kurzweill) сматра да ће већ за 20–25 година наступити време када ће људска врста уступити место својим наследницима, хибридима биолошке и небиолошке интелигенције.

Једна од типично људских особина су снови. Неки људи сањају више, неки мање. Неких снова се сећамо, већину убрзо по буђењу заборавимо. Памтимо углавном оно што је оставило јак утисак на нас. Једна од тема које се повремено јављају и понављају у мојим сновима су лифтови и вожња лифтовима. Иако се у сновима јавља све и свашта, пажњу ми је скренуло понављање. Ја се возим лифтом да бих стигла или у свој стан или у посету родбини или пријатељима. Саме зграде у којима се ти лифтови налазе махом су сулудих димензија, нешто што би могло да се нађе само у филмовима научне фантастике. То у мени побуђује благу нелагоду, не страх него више зебњу. Затим, ти лифтови се понекад крећу на неуобичајен начин. Док, као

22 Срочено засебице, јула 2020, за моју будућу публикацију о пењалу, која сада има радни наслов *Лифт није играчка* (Социолошко казивање о лифту – у, испред, иза и околу њега).

23 Новији осврт на његов значај видети у садржајном чланку Катарине Капларски Вуковић „Блејд Ранер 1982“ (2020:394–409) (додатак Д. Б. Ђ.).

што је познато, лифтови иду само горе-доле, у мојим сновима они неретко имају и криволинијске путање а такође иду хоризонтално. Том приликом, мада је лифт затворен са свих страна, на основу логике присутне једино у сновима, ја и остали који се њиме возе имају панорамски преглед улица и градске вреве. Тако он постаје нешто као надземни метро. Мноштво људи на станицама улази и излази, одвија се жива активност. Штавише, у доба опасности од коронавируса била сам забринута што се више особа вози заједно са мном у лифту, а једном сам се страшно уплашила кад сам схватила да сам заборавила да ставим маску.

Што се тиче тумачења значења мојих „лифтовских“ снова, вероватно би психолози дали одговарајући одговор. Додуше, психолози инсистирају на томе да сами сневачи протумаче своје снове и објасне како их доживљавају. Славни швајцарски психоаналитичар Карл Г. Јунг (Jung), С. Фројдов (Freud) ученик, сматрао је да треба посветити изузетну пажњу сновима јер кроз њих нам наша подсвест шаље значајне поруке. С обзиром да подсвест има знатно веће капацитете и боље опажајне увиде, она нам кроз снове шаље поруке, премда у шифрованом облику. Те шифре треба растумачити а Јунг нуди неке полазне основе кроз концепт архетипова, односно појмова који имају универзално значење код свих људи. Тако, на пример, кућу поисто-већује са самим животом човека. Сходно томе ја своје снове тумачим као рефлексију мог проласка кроз живот. Путовање лифтом је својеврсно животно путовање, док су те огромне зграде скуп мојих животних могућности. Ту је негде и мој стан, мој живот, као и станови пријатеља и рођака, односно њихови животи са којима се мој живот преплиће. Нелагода коју понекад осећам представља моју забринутост пред животним изазовима, што се вероватно повремено јавља у свачијем животу. Претпостављам да андроиди неће имати овакве дилеме²⁴.

Професорка Петковић као да је читала знани разговор Абеларда Кастиља (Castillo) са Ернестом Сабатом (Sabato) у којем чувени Аргентинац констатује да се за сан „може рећи било шта, осим да је лаж“, док му саговорник узвраћа: „Тачно. Сан је увек истина или тајанствен, шифрован облик истине. Жеља да преведемо ту истину у кодове разума исто је што и објашњавање песме или слике математичким језиком“ (Кастиљо, 2019:193). Да ли је случајност то што је Ернесто био универзитетски наставник физике, а

24 У истој равни у причи „Прозор“ из збирке Лифт, Јелена Ленголд (1999:24) описује своје сневаче: „Тај сан сам први пут сањала веома давно. Нисам ваљда имала ни десет година. Али је сан већ тада припадао некој одраслој особи. Овој, ваљда, која седи у мраку и издувава у празно дим цигарете. Као, свуда око мене је огромна кружна зграда. А ја сам у центру те пољане, на којој нема никога осим мене. Зграда је, куд год да погледаш, далеко и нема никога баш ни на једном прозору. Милион празних прозора. Покушавам да вичем, као што то већ људи у сну покушавају, а никад им не успева. Глас који испуштам је, наравно, слаб. А кружна зграда је далеко. Онда паднем на траву. И гледам у небо. Ведро је. Прелећу птице. Потпуно равнодушне птице и празни прозори. Ту се негде увек пробудим, ужаснута самоћом и напором.“ (Доода – Д. Б. Ђ.)

госпођа Петковић математике?!

Како то: анализирам подизач, док нигде у мени санка о њему? Зато знам многог људског створа који се боји заробљености у мрклини дизала. Понеки сањалац лифтова, и зазире од њих, присећам се, при екскурзијама и одседањима у хотелима када се, примерице, група налази испред рецепције и пењала и требало би да се појединачно или у пару сви разместе у резервисаним собама на припадајућим етажама, изненада се стунтоше, кидне и негде изгуби „у виду магле“, да би се после полутајно вратио и басамацима, нека му је легало и на десетом спрату, испео до свог апартмана. Страх је страх, а *лифт није играчка*²⁵! (Сл. 1)

Слика 1: Страх је страх
(карикатура Ј. Пон Илијева)
(Фото: архива А. Чотрића,
2020)

О *Облачићи*. Има се утисак да хаиђин из Гане, Еђел Егеии-Баах (Agyei-Baah), подсећајући нас на редовно, а непријатно, лифтовско искуство, не окривљује подизач:

*лифт –
уознаје ме
са нечијим прдежом*

Дотле Србин придошлица, резидент Торонта, пишући за „Политикину“ рубрику „Мој живот у иностранству“, иронизирајући свакодневне сцене у лобију тамошњег небодера, без пардона указује и на такве незгодице с лифтовима:

Мирисни облачићи²⁶

„Из лифта се појављује ’4 x 4 вокер’ у чијем седишту лежи торбица, а убрзо и њена другарица, пре него што се затворе врата лифта. То је жена високог и витког стаса, која би ако стане на ’вокер’ могла да заврне сијалицу на плафону лобија. Али, она никада није радила послове који нису били намењени њој. Ни сам ’вокер’ не би прихватио некога на седишту који није у стању ни да хода без његове помоћи...

Два су лифта у згради број 1.080 у Улици Кингстон. Један од њих не проговара. Ако се изузме оно ’бинг’ које отвара врата лифта. Свеједно му је где се налази. Таквог је карактера. Други је са знањем француског језика. French speaking elevator.

На жељеној дестинацији љубазни женски глас објави број спрата са: ’Neuviè étage.’ Девети спрат.

Никада прекорним тоном, иако због мене самог спушта и вуче лифт по

25 Цаба поука Марије Кири: „Ничега се у животу не требамо бојати. Само треба разумети.“
26 Мој наслов.

десетак пута у току дана. Тотално нерентабилна возња.

'Merci beaucoup', захвалим се.

Нисам ја инграт, наравно.

У лобију испред лифтова стојим с кутијом која мирише на пицу.

Никад не кажем: Шта је то данас с лифтовима? Је л' данас неки празник? Чекам већ пола сата. Онда се баш начекам.

Они то виде, јер камера у лобију снима само оне који само то и раде – чекају. Ако се то може сматрати да је неки рад. Тада укључе најспорију могућу допуштену брзину мотора. Зато ћутим. Онда, онако као знатижељно, притиснем дугме са стрелицом упереном у плафон, с погледом пуним дивљења за изум какав је лифт.

Деси се да из лифта истрче она два булдога са шеснаестог спрата. Онда се склањам у страну. Не улазим одмах. Они иза себе остављају *мирисне облачиће*. Посебно онај с с једним зеленим оком. Намерно.

И то само онда ако баш мене угледају када се отворе врата од лифта. Ја њима не враћам на исти начин. Само им исплазим језик. И уђем у други лифт.

С мало ината у осмеху. Као и они. Први су почели. А онда сам на интернету прочитао да пси и људи понекад поприме један од другог неке карактерно интересантне особине“ (Топић, 2020:21; курзив додат).

Док ми резимирамо. Нису само човечији мирисни облачићи већ и кучећи. Дундави кућни љубимци остављају и барице пишаће, не и гованца – како их неправедно оптужују мрзители – док путници, најчешће омладина и пијандуре, и повраћотине... С којим правом се усмерава рафална паљба у пењало, када се оно при таквим радњама злоупотребљава као „погодан“ полигон.

С *Сувишан*. „Народне новине“, једино дневно гласило од престонице па на доле, извештавају о момцима, члановима Планинарско-алпинистичко експедицијског клуба (ПАЕК) из Ниша, који су, још као клинци прошавши „школу“ чувеног пењача и инструктора Слободана Геја,²⁷ и избрусивши искуство на вештачким и природним стенама, сада незамењиви у хидроизолацији и заштити фасада на вишеспратницама, као и код постављања антена за мобилну телефонију. Нишевљанским „спајдерменима“ Душану Костићу и Павлу Ђукићу, електроинжењерима, дајте једино конопац и сигурносну справу – и гледајте чудо како се „корзирају“ небодерским вертикалама. Журналиста истиче оно до чега им је стало да грађанство зна: „Посебно су поносни на постављање хидроизолације на куполи нишке Саборне цркве. За њихове стандарде, висина куполе и није бог зна шта, те то није представљало проблем“. Али, конструкција куполе захтевала је изузетну пажњу и опрезност приликом извођења радова, те је до изражаја дошло њихово

искуство и хладнокрвност у оваквим ситуацијама“ (О., М, 2020:8).

За њих је *лифт* сувишна машинерија. Они могу пречицом до десете и највише етаже, орни да пођу небу под стратокумулисима – пешака, кроз маглу, до облака. Благо њима, НЕ:

боје се висине,
зависе од кварљиве лифтовске технике,
плаше се пропадања лифта,
брину за нестанак електрике,
страхују од кочења лифта.

Још кад би им се посрећило да их Амери извуку на лутрији за „пусту“, тзв. зелену карту, ако је у међувремену Доналд Трамп (Trump) или Џозеф Бајден (Biden) не укину, па да се пењу њујоршким и чикашким облакодерима за велике новце – тамо се њихове работе и умећа веома цене и, значајније, високо плаћају.

Ћ *Ћаскало*. Сетих се гимназијског друга с надимком *Ћаско*, који ми је био и колега на студијама социологије на Филозофском факултету Универзитета у Нишу. Врло начитан делија, вероватно најобразованији студент у неколико првих генерација нишке социологије.²⁸ Али како то бива с преученим људима који не успевају да се усмере у једну област, него расипају пажњу на све стране овога света и знања, каснио је с дипломирањем и запошљавањем, отишавши у мировину са места вође практичне наставе у „чорбарској“ школи за куваре и конобаре. Љутио се када смо га називали „Ћаско“, и то је било његово право. А био је неописиви причалица, лакорек – не лајавац – кога нисте могли да зауставите у било којој прилици и на било којем месту: на паузи између часова и аутобуском стајалишту, на променади и у бирцузу, на представљању књиге и цезерском концерту... И у *лифту*! Зар има неког међу нама који је без лифтовског искуства са неким *ћаскалом*. Свако од нас има у згради или на послу „свог“ причљивка у дизалу који вечито разглаба о свему и свачему, нарочито о наизглед нерешивим упитностима, заправо тривијама било да су оне научне, културне, политичке, економске, спортске нарави... *Ћаскала* изузетно воле, у свом су елементу, када се начне разговор о свакидашњици – као да су до танчина проучили водеће представнике социологије свакодневног живота. Чик таквом брбљивцу „зашнирајте“ уста унутар елеватора – већина не успева да га заустави.²⁹ А требало би. Јер онда он наставља да пренадувано дроби и након изласка из подизача све док вас путине не раставе, да би вас опет спојиле на концу

28 Већ сам га обележио у монографији *Питао сам малог пужа: моја социолошка прича о Шабану Бајрамовићу* (Ђорђевић, 2019б:58); међу ликовима је и приче – „Реквијем за малу ноћну музику“ – из збирке *Црни винил, бела тишина* Зорана Ћирића, нишког Ниновца (Ћирић, 2020:140).

29 „Брбљивац нема кад да мисли то што говори“ (Баљак, 2020:23). Посебно када је у пењалу најновије израде, које жури „к’о лудо“.

дневног циклуса.³⁰ Sâm сам трпељив према причалицама у лифту, множина није. Поједини, уверавам вас, кад спаже причала напуштају пењало пре но сићу до приземља или не улазе у њега већ крену пешице до свог стана. Ух, замало да заборавим! Феминистички покрет овде је дао резултате, изборио се за родну равноправност: ћаскалице се изједначише с ћаскалицама.

Х „Хајдук“. Путовао сам у средиште Далмације 2005., први пут после рата у Хрватској, аутобуском линијом Ниш-Сплит-Макарска, коју је покривао ко би други до „Ниш-експрес“ – пажљиво посматрајући крајолике Книнске Крајине у којој је све почело – на симпозијум у част Жељка Мардешића, у нас познатијег под псеудонимом Јаков Јукић.³¹ (Скуп се одржао у фрањевачком манастиру-семеништу на Висовцу, прекрасном острвцу, тик уз православни манастир Крка.) Организатор Фрањевачки институт за културу мира сместио ме је на Пољуд, где би другде но у самостан са црквом Св. Анте који припада Фрањевачкој провинцији Пресветог Откупитеља Сплит. Традиционално гостопримљиви фрањевци приредили су вечеру какву само они умеју да изведу, на којој смо били „назочни“ једино настојатељ, то јест гвардијан који је послуживао, провинцијал и моја маленкост („светогрђе“ – великодушно ми је дозвољено да пушим). У свечаној благоваоници водио се спор и тих, одмерен и садржајан разговор, првенствено, о Србији – љубопитљиви поглавар у свом дугом животу никада није био код нас, жалио што бар овде није служио војни рок – и о томе како смо издржали санкције и НАТО бомбардовање. Део ноћног тамбурања посветили смо сакралној уметности, коју је провинцијал предавао, ја му колико-толико парирао брзо се сећајући онога из опште културе и положених испита из Естетике и Социологије уметности код професора Сретена Петровића. Да будем веродостојан, господин провинцијал је без уздржавања подвлачио да се диве источнохришћанској уметности, посебно донетима српскоправославне. Све је то у реду – предосећам негодовање нестрпљивог читача – али где је ту *дизало*, јер га свакако нема ни на отоку Висовцу ни у самостану, поготово не у жупној цркви Св. Анте. Е, драги мој читаоче, лифтови попут много иног ницају и тамо где их ни у сну не би очекивао. Тако се и ја грдно запањих, просто збланух када ми, замоливши мог неслужбеног домаћина социолога Слободана Бјелајца, дипломца Београдског универзитета – тада наставника Филозофског факултета Свеучилишта у Сплиту, да ме одведе и уведе у „Хајдуков“ фудбалски стадион на Пољуду (сазидан 1979.), он и љубазни чувар показаше луксузни лифт на трибини од два нивоа за „виповце“

30 Јесте Момо Капор заједљиво утврдио да је причало претеча данашњег прозног писца. Иако сам израз „ћаскало“ потиче од Матије Бећковића, ствар је више народног жаргона, својственог људима у Црној Гори, Србији и Босни и Херцеговини.

31 Више о њему у: *Узорници и пријани: Скице за портрет ЈУ социолога религије* (Ђорђевић, 2008:53–59).

и навијаче који могу да плате скупе билете. Јесте, помислих, оправдано га зову Пољудска лепотица, али није димензија „Барсиног“ Camp Nou-а илити риодежанеирског игралишта *Maracanã* да би му уградили подизач, па упитах: „Господо, одакле овде елеватор, како доспе, коме то паде на памет?“ Одговорише невољно да је то *Титово пењало* – специјално инсталирано за „највећег сина наших народа и народности“, који се једини пут њиме провоза свечано озваничивши почетак 8. медитеранских игара 15. септембра 1979. Отад лифт „дембелише“, ван је употребе и поносно „крцка“ заслужену мировину. Хеј, хиљаду њих се расходује и прода у бесцење, у старо гвожђе, не доживећи такву почаст да дигну и спусте тако огромну повесну персону – Јосипа Броза.³²

Ц *Цабцабе*. Неимари и дунђери знају за критеријум по којем нека зиданица може понети назив „небодер“ само ако има четрдесет спратова, тј. да је виша од 150 метара. Штоно рече Горан Гоцић – „Може да вас заболи врат када одмеравате небодере...“ – и дода: „Њујоршки Емпајер стејт био је 1931. највише зграда на свету; то је остао четири деценије. Поглед одозго је импресиван; истина, вожња *лифтом* коштаће вас *45 долара*“ (Гоцић, 2020:6; курзив додат). Е па, буразери, у неолибералном капитализму и у његовом оличењу, што су сваколико САД, у тој земљи „из снова“ у коју се бар до овог времена хрлило из сваког кутка земљине кугле, нема ништа за цабе. Па ни вожња елеватором. Зато Ниновац продужи: „Здања у Америци немају нулти ниво. Ако желите у приземље, притисните један. Нула значи банкрот, неуспех. Каже се: 'Он је нула.' Сходно томе, у Америци нико не почиње од нуле. Прво се задужиш ко Грчка, узмеш кућу и кола, онда почнеш полако да их откупљујеш од банке. Као да Американци прво направе троскок у будућност, а онда живе унатраг. Зашто и не би? Њихова влада ради исто. Амерички јавни дуг је око 23 трилиона долара, највише од Другог светског рата“ (Гоцић, 2020:6).

Шта да раде амерички бедници којих је константно око 50 милиона. Нашим људима, чак и студентима, тешко је разјаснити тај сурови податак. Чудом се чуде кад им тумачите да постоји „Друга Америка“ – синтагма из наслова књиге Мајкла Харингтона (*Harrington*)³³ – и тврдо остају заробљеници стереотипа о Сједињеним Државама као о некаквом блиставом „граду на гори“, док заправо њихова „будућност заудара“ (Омар Хак [Нак])³⁴. Значи да су малецне шансе убогих да се икада провозају лифтом, камоли да се свакодневно, у више наврата месечно или који пут годишње дизалом

32 О њему је Зоран Пановић, социолог и новинција листа „Данас“, срочио неуобичајну књижицу: *Јосип Броз Тито. Било једном у Југославији* (2020).

33 *Друга Америка*. Београд: Просвета, 1965.

34 Он у чланку „Будућност заудара“ (The Future Sucks) вели: „Америка је постала прва сиромашна богата земља на свету“ (Над, 2020:50).

пењу-спуштају. Постоји једна нама несхватљива јединствена шанса која је, колико год израз лицемерности, ипак животна прилика.

Она се најалост пружа искључиво њујоршким бескућевницима у екстремним временским условима. Закон Велике јабуке налаже да се сваком клошару мора пронаћи смештај? Нема ли слободних места у склоништима, онда је град Њујорк у обавези да из свог буђелара плати и обезбеди коначиште у хотелу: „И тако, у леденим ноћима као што је била ова, неколико срећних бескућника заврши у раскошним апартманима Њујорк плазе, Фор сизонс или Валдорф Асторије, у којима једна ноћ кошта више него што они испросе за цео живот“ (Lalević Piščević, 2019:154). (Запрепашћујуће је за тако богату државу да, на пример, у Њујорку живи преко 60.000³⁵ а у Лос Анђелесу 40 хиљада бескућника [homeless]. И сама ганута *хомлесима*, Маја Лалевић Пишчевић извештава: „Све до тог тренутка нисам била свесна да су ови несрећници расути по тротоарима прометних улица заправо саставни део сценографије Менхетна. Као семафори, хидранти или светлеће рекламе – они се напросто подразумевају. Ко год дође у Њујорк, бескућници су му један од првих утисака. Ко дуже остане навикне се и престане да их примећује, као што не примећујемо неку слику која годинама виси на истом зиду“ [Lalević Piščević, 2019:125].) Гле социјалне злобе – нишчи³⁶ су постали „незаменљиви амблеми“ појединих урбаних боравишта да, када би их заједница искоренила, требало би их наново створити.

Ето правдице у безочном окружењу. Бездомници кад се возе, возе се ни више ни мање него у раскошним хотелима – час су горе, час доле – с услугом понизних лифтбоја.

III Шкропљење. О Боже драги! До сада сам веровао да само у Србији врли политичари, уз благосиљање још бајнијих попова, секу врпцу, свечано отварају и каде тако стратешке објекте попут брвна на селским поточићима, асфалтираних сокачића, путињки, играоница, кладионица и семафора, о чему сам наводећи Златка Минића (2018:6) известио у монографији *Тома Семафорџија: социолошки портрет перача шоферџијани:* „Функционерска кампања је излив блискости према ђацима, пацијентима, градилиштима, *семафорима*, кравама, зебрама, стипендијама, црвеним тракама, писмима о намерама, који државни функционери на свим нивоима исказују од тренутка када се распишу избори“ (Ђорђевић и Тодоровић, 2020:46). Кад, гле запрепашћења, нису у развалици ни поменути садејственици у суседству, у Босни и Херцеговини и у Хрватској. О томе нас Иван Цвитковић, академик

35 „За разлику од људи без дома, у Њујорку нема паса ни мачака луталица, удомљавају их чим дођу на свет. Постоје људи који удомљавају чак и тешко болесне, старе и инвалидне псе, о којима њихови власници више не могу, или не желе да се старају“ (Lalević Piščević, 2019:23).

36 Видосав Стевановић их одређује: „Нишчи су они који су изван или испод друштва, забрављени, запостављени, одбачени, 'нишчи духом', како их зове Библија“ (Блечић, 2020:60–61).

АНУБиХ и врстан религиолог,³⁷ разјашњавајући однос религије и политике, прецизније утицај прве на другу област људског делања у књизи *Религија у раљама политике*, обавештава следећим реченицама: „Унаточ друштвеним и политичким промјенама и данас су разнолики видови и утјецаји религије и свештеника на политику: утјецаји на опредјелјење бирача којој ће странци дати свој глас; шкропљење 'светом водицом' свега и свачега па и клозета које и предизборно вријеме обнављају страначки лидери (4); благослова политичких камена темељаца; шуровање са структурама на власти због материјалних интереса, и сл.“ (Cvitković, 2019:11). Гледано овамо, у четвртој забелешци наведеног извода, изнова ме жив срам поједе јер професор спомиње да српске попе и „работници на ползу народа“, ни више ни мање, чак закађују и нужнике, но посматрано онамо, у „лепој нашој“, одушевих се и срце због радости само што ми не искочи из лежишта због тога што се освештавају и „јунакиње“ мог делца, скаламерије зване – подизач: „У државама насталим распадом Југославије и политичари се воле фотографирати на 'свечаном отварању' септичке јаме (Мирошевац – Србија), пуштању у погон *лифта* (Министарство промета – Хрватска), обнове педесетак метара плочника испред зграде Предсједништва, или пуштања у промет пар стотина градске заобилазнице (Сарајево – Босна и Херцеговина), итд.“ (Cvitković, 2019:11; курзив додат).

Е мој Иване од Мостара града, изгледа да су ипак Србљи непревазиђени у тој гротескној работи! Набрајам нешто од тога. Бивши крушевачки кмет, рекли би Бугари за челника града, Братислав Гашић је освештао, помпезно отворио реконструисано басамиште са новим рукохватом. Мајге Горан Цветановић благосиља септичку јаму и јавни WC на гробљу, оба објекта у атару Лесковца. У октобру 2016. године високи армијски чиновни – генерали, мајори и капетани – предвођени градоначелником Новог Сада Милошем Вучевићем, „пошкропише“ обновљену ограду око Официрског дома, дугу 260 метара. Први човек негдашњег Карановца на Ибру Предраг Терзић, крајем 2016, свечано пусти у рад семафор. Измислила тог бесмисленог поступка је директор Завода за изградњу Новог Сада Дејан Мандић, који је журналисте позвао на отварање почетка радова изградње семафора – догађај упамћен као свечано отварање рупе. И: „Црвена врпца на контејнерима пресечена је неколико пута. Градоначелник Косовске Митровице Горан Ракић учинио је то почетком ове године, следећи пример колеге из београдске општине Палилула. Наиме, председник ове општине Александар Јовичић прошле године је свечано пустио у рад нове контејнере на Карабурми, фотографисао се са њима, отварао поклопац и проверавао садржај, мада су били празни. Једна од првих активности градоначелника Београда Зорана

37 Прочитати како сам га оценио у напису „Академик Иван Цвитковић: истакнути социолог религије и истински хуманиста“ (Ђорђевић, 2020б:47–67).

Радојичића била је свечано отварање кућица, односно хранилица за врапце. Догађај је медијски праћен, те је остало забележено да су врапци 'птице селице' и да би требало да учинимо све да њихова бројност у Београду буде све већа. Кућицама дречавих боја сигурно не, упозоравали су стручњаци, јер се врапци њих плаше“ (Živanović, 2018). Министар здравља Златибор Лончар, 24. октобра 2018., окади пушачку зону на Аеродрому „Никола Тесла“. И да га заубаве у време пандемије, 20. маја 2020. у Костолцу, у тамошњој Техничкој школи с домом ученика „Никола Тесла“ отворише, ни мање ни више, фотокопирницу .

Слика 2: Александар Вулин у акцији (Фото: интернет, 2020)

Све их је претекао „највећи позер“ у Влади Републике Србије – Александар Вулин – јер је још априла 2015., тада у својству министра за рад и социјална питања, био у Апатину и на начин који се ретко виђа свечано рецнуо црвену траку и пустио у рад нови лифт у Дому за старе и пензионере (сл. 2). И провезао се елеватором, доле-горе – горе-доле, да би се уверио у његову исправност.

Јесте да су горепоменуте акције примери бесмислица над бесмислицама,³⁸ но када је у питању подизач учињено му је големо поштовање. Како онда да ми не буде „мило ем драго“?! – Нисам сигуран ни да ли се може прогласити неразложношћу свечано, и уз закуску 11. октобра 2019., пуштање у погон пењала у Општој болници у Пријепољу. Њен управитељ, Зоран Дробњак, свестан могућности да ће такав чин многи исмејати, вели да пресецање врпце дугују дародавцима и иним племенитим људима што су обезбедили постављање модерног пењала и тиме ослободили мука својту која је годинама носила, пела и сносила болеснике, сецала их час горе, час доле.

И тако унедоглед!

Закључак

Свестан сам да много од овога што је записано о елеватору спада у оно што се зове „значајне безначајности“.³⁹ Но будимо опрезни, без њих није

38 Ратко Божовић реско пресеца: „Ма колико та свечана отварања нама изгледала апсурдна, она имају ефекта на бираче којима се обраћају. Не заборавите да ми имамо преко милион функционално неписмених грађана. У овој земљи све је маркетинг, па и отварање септичких јама или чињенице да министар здравља отвара зону за пушаче... Популизам увек има елементе кича и неадекватности. Да не говоримо о естетици и етици. Уз апсолутну неодговорност за оно што чините, добијате кошмар у вредносном систему у који се бизарна свечана отварања апсолутно уклапају“ (Živanović, 2018).

39 Упоредимо то са значајним тривијалностима у урбаном простору или на градским сценама. Утицајни историчар архитектуре и признати урбаноолог Виторио Мањано Лампуњани (Magnago Lam-

могуће изградити целовиту слику о подизачу. Оне ће нам омогућити да покажемо и докажемо, како сам већ срочио, да „лифт није играчка“ – прост технички изум, нити „мали предмет у урбаном простору“ (В. Мањано Лампуњани), него јесте „*најмања социолошка лабораторија*“ (А. Коцић Станковић). Где год такнемо, оно однекуд изроне пењала!

К њ и ж е в н о с т

- Ajzakson, V. (2015), *Ajnštajn – njegov život i univerzum*, Beograd: Laguna.
- Аноним (2020), Урбани млади људи желе да се баве пољопривредом. *Народне новине*, 3. новембар, стр. 4.
- Арсиф, Љ. (2020), Дим у твојим очима. *Политика – Култура, уметност, наука*, LXIV/24, стр. 1.
- Баљак, А. (2020), Афоризми. *Политика*, 14. октобар, стр. 22–23.
- Билић, М. (2020), Таленти и обожаваоци. *Политика – ТВ ревија*, 13. новембар, стр. 5.
- Блечић, П. (2020), Видосав Стевановић, писац, поводом пола века романа *Нишчи*. Чаршија презире оно што није по последњој увозној моди. *НИН*, 12. новембар, стр. 58–62.
- Бов, Е. (2020), Моји пријатељи. *Политика – Култура, уметност, наука*, LXIV/29, стр. 10.
- Бутиган, В. и др. (2020), *Одбрана једне младости акцијаша*, Нови Сад: Прометеј.
- Гоцић, Г. (2020), „XXI континент.“ *Политика – Култура, уметност, наука*, LXIV/56, стр. 6.
- Grejber, D. (2020), *Nebulozni poslovi*, Beograd: Geopoetika.
- Данојлић, М. (2020), Сељаци, сељаци... *Печат*, 16. октобар, стр. 68–69.
- Ђорђевић, Д. Б. (2008), *Узорници и пријани: Скице за портрет YU социолога религије*, Београд: Чигоја.
- Ђорђевић, Д. Б. (2018), Гробље у Прагону. *Балканске синтезе*, II/1, стр. 51–69.
- Ђорђевић, Д. Б. (2019а), Гробиште Грот на Чуки. *Балканске синтезе*, VI/3, стр. 109–120.
- Ђорђевић, Д. Б. (2019б), *Питао сам малог пужа: моја социолошка прича о Шабану Бајрамовићу*, Београд: Службени гласник.
- Ђорђевић, Д. Б. (2020а), *Цепна социологија за почетнике*, треће издање, Нови Сад, Ниш: Прометеј, Машински факултет Универзитета у Нишу.
- Ђорђевић, Д. Б. (2020б), Академик Иван Цвитковић: истакнути социолог религије и истински хуманиста, у: *Doprinos akademika Ivana Cvitkovića razvoju sociologije religije (povodom 75. godišnjice života)*, str. 47–67. Sarajevo: ANUBiH.
- Ђорђевић, Д. Б. (2020в), Одбрана и последњи дани, у: Бутиган, В. и др., *У одбрану једне акцијашке младости*, стр. 137–162. Нови Сад: Прометеј.
- Ђорђевић, Д. Б., Тодоровић, Д. (2020), *Тома Семафорџија: социолошки портрет*

rupnani), у књизи *Bedeusame Belanglosigkeiten. Kleine Objekte im Stadtraum* (Magnago Lampugnani, 2019), набраја читав низ наизглед безначајних објеката: дрворед, јавни клозет, калдрма, клупа, корпа за отпатке, латерна, плочица за нумерацију кућа, пумпа за воду, телефонска говорница, трафика, фонтана, шахт канализације, телефонска говорница...

перача шофершајбни, Нови Сад, Ниш: Прометеј, Универзитет у Нишу – Машински факултет.

„18 Interesting Facts About Elevators“, by *Elpro* | Jun 25, 2018.

Živanović, K. (2018), Od pušačke zone do septičke jame. *Danas* (Sajt), 26. oktobar, 13.00.

Ivanji, I. (2020), Adio, mare. *Vreme*, 1. oktobar, str. 62.

Joseph (2015), Where to Stand in a Lift – or 'A sociological analysis of human behaviour in a lift / elevator'. (Sajt *JC Bits*, march 6, приступљено 23. априла 2020).

Капларски Вуковић, К. (2020), Блејд Ранер 1982. *Култура*, LII/167, стр. 394–409.

Карајлић, Н. (2014), Фајронг у Сарајеву, Београд: Лагуна, Новости.

Кастиљо, А. (2019), Разговор са Сабагом. *Градац*, XLVI/213–215, стр. 191–200.

Kent, T. (2011), Bethany's elevator experiment a case of backward research. (Sajt <https://blc.edu/2011/12/bethanys-elevator-experiment-a-case-of-backward-research/>, приступљено 12. априла 2020).

Kišjuhas, A. (2019), *Ideje, sukobi i rituali: integrisana teorijska sociologija Rendala Kolinsa*, Novi Sad: Mediterran Publishing.

Lalević Piščević, M. (2019), *Tamo je ovde*, Beograd: Laguna.

Levin, J. (2008), *Sociological Snapshots 5: Seeing Social Structure and Change in Everyday Life*, [Newbury Park: Pine Force Press.](#)

Lengold, J. (1999), *Lift*, Beograd: Stubovi kulture.

Magnago Lampugnani, V. (2019), *Bedeutsame Belanglosigkeiten. Kleine Objekte im Stadtraum*, Berlin: Wagenbach.

Марковић Крстић, С. (2016), Социодемографска перспектива промена старосне структуре, просечне старости и очекиваног (средњег) трајања живота становништва југоисточне Србије – с посебним освртом на положај остарелих, у: Митровић, Јб. (прир.), *Становништво југоисточне Србије: социјални и здравствени проблеми становништва југоисточне Србије*, стр. 51–75. Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу.

Минић, З. (2018), Кампања. *Политика*, 11. фебруар, стр. 6.

М., О. (2020), Пешице до облака. *Народне новине*, 8. октобар, стр. 8.

Над, Б. (2020), Тријумф америчког идиотизма. *Печат*, 19. јун, стр. 48–51.

П., О. (2020), Корона ће убрзати промене градова. Оптимизам чувеног архитекте. *Политика – Магазин*, 1. новембар, стр. 5.

Раповић, З. (2020), *Josip Broz Tito. Bilo jednom u Jugoslaviji*, Beograd: Nedeljnik.

Петровић, В. (2020), Поставиће се лифт у градској управи. *Народне новине плус*, 16. октобар, стр. 1–2.

Пушић, Лј. (2015), *Grad, društvo, prostor: sociologija grada*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Ракић, Ж., Шајн, Ж. (2020), Папа Франциско, поглавар Католичке цркве. Ексклузивни интервју: Сукоби се не решавају заборавом, већ дијалогом. *Политика*, 1. новембар, стр. 1, 6–7.

Репстад, П. (2019), *Шта је социологија?*, Лозница: Карпос.

Речник српскохрватскога књижевног језика (1982), Нови Сад: ИРО Матице српске.

Simić, D. (2005), *Englesko-srpski enciklopedijski rečnik: 120.000 pojmova*, Kragujevac: Centar za naučna istraživanja SANU i Univerziteta, DSP.

Становништво. Старост и пол. Подаци по насељима, књига 2. (2012), Београд: Републички завод за статистику.

Стојков, Б. (2020), Партнерство села и града. *Политика – Култура, уметност, наука*, LXIV/27, стр. 9.

Telesković, D. (2020), Skupštinski dani teku. *Nedeljnik*, 5. novembar, str. 7.

Топић, М. (2020), Све кухиње су добре сем њихове. *Политика*, 31. мај, стр. 21.

Ćirić, Z. (2020), *Crni vinil, bela tišina*, Београд: Službeni glasnik.

Харингтон, М. (1965), *Друга Америка*, Београд: Просвета.

Hirschauer, S. (2005), On Doing Being a Stranger: The Practical Constitution of Civil Inattention. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, XXXV/1, pp. 41–67.

Цветковић, Ј. (2020), Ћути и моли се Богу, човече. Уметници у карантину. *Политика – ТВ ревија*, 18. април, стр. 4.

Cvitković, I. (2019), *Religija u raljama politike*, Sarajevo: ANUBiH.